

בעלי המוסר על הפרשה פרשת לך לך

וודאות אישית ומסורת

וַיֹּאמֶר ה' אֶל-אַבְרָם לֵךְ לְךָ מֵאֶרֶץ וּמְמֹלַדְתֶּךָ וּמִבְּיַת
אָבִיךָ אֶל-הָאֶרֶץ אֲשֶׁר אָרָאךָ.

וְאֶעֱשֶׂךָ לְגוֹי גָדוֹל וְאַבְרָכְךָ וְאֶגְדְּלֶה שְׁמֶךָ וְהָיָה בְרָכָה.

בספר "אור רש"ז (מאמר ע"ב) מובאת שיחה שייחד ה"סבא מקלם", ר' שמחה זיסל ז"ל, לביאור הפסוקים שפותחים את פרשתנו. במהלך השיחה פורס ר' שמחה זיסל את אחד מיסודות שיטת המוסר הקלאמית:

והנה כבר דברנו שזה יסוד האדם, שהוא אינו בתור מחפש ומבקש להגעת גדולות ונצורות בצדקות וחסידות, אלא רק להגעת ההכרחי בדעת והשכל האמת החיובי. כי שמבקש לעצמו לו דרכי חסידות וצדקות כמו מצות שמורה וזהירות מישן ביתרון זהירות, פעם ישמור ופעם כשהוא בדרך וכדומה לא ישמור, מה שאין כן העושה מהכרח הדעת החיובי לא ישתנה אצלו בשום אופן...

אחד היסודות של השיטה המוסרית של הסבא מקלם הוא קביעות ויציבות. לכן, ר' שמחה זיסל סובר שלא ראוי לאדם להרגיל את עצמו לנהוג בנורמות של צדקות וחסידות לפני משורת הדין, אלא לקיים רק את מה שמחויב והכרחי. בהקשר זה, ר' שמחה זיסל מתנגד למנהגי "חומרה" (כגון מצה שמורה² או הקפדה על איסור חדש³); הבעיה שהוא מזהה בחומרות היא שהן אינן קבועות, ולעיתים, כגון בשעת דחק של נסיעה, מוותרים עליהן. ר' שמחה זיסל סבור שצריך לבסס את העולם הדתי על וודאות והכרחיות - את מה שהאדם רואה כחיוב ודאי והכרחי הוא צריך לקיים לעולם, גם בשעת הדחק.

בהמשך השיחה מתייחס ר' שמחה זיסל למישור נוסף של עשייה שלא מתוך תודעת וודאות והכרח:

והנה אנחנו יודעים כי דבר שהאדם שומע לזולתו, אולי יעשה רק לבקשת אוהבו, אבל הוא אינו מחויב לעשות זה משא"כ⁴ הדבר שהגיע לזה בלא זולתו זהו דבר אמיתי בודאי.

ר' שמחה זיסל מבחין בין דברים שאדם עושה מתוך מחויבות חיצונית (למשל כאשר מישהו ביקש ממנו לעשות משהו), לבין דברים שאדם עושה מתוך וודאות אישית ומחויבות פנימית - מובן מאליו שאדם יהיה פחות נחוש בעשיית דבר שאמרו לו לעשות, אפילו אם מדובר על קרובו או אוהבו. בקביעה זו ר' שמחה זיסל נוגע בנקודת התורפה של עולם המסורת. אמנם ברור שיש עוצמה רבה בהמשכיות שעליה מבוסס עולם המסורת, אך העובדה שלא ניתנת לאדם הזדמנות לבחור בעצמו את הדרך לאור וודאותו האישית, פוגעת בהכרחיות ובמוחלטות של עולם המסורת. ר' שמחה זיסל מנסח את הדברים בשפה ברורה במקום אחר:

כל עיקר הריסת האדם מחמת שמניח אמונתו על קרן הצבי. רצוני⁵ על אמונה שקיבל בנערותו, בעת שהיה רץ תמיד כצבי.

אבל צריך אדם הנכנס במוסר לחזק אמונתו כאילו לא שמע דבר, רק הוא נולד היום ומצא תורה ועולם מלא ומפורסמות הרבה, ומעתה חובה עליו להבחין בין טוב לרע. ואז תהיה אמונתו בע"ה⁶ שלמה.

זהו שאנו אומרים תמיד, כי גם "מפורסמות שאין צריכות ראייה" (לשון הרמב"ם בספר מלות היגיון שער ח') צריך התבוננות. ומי שלא יתבונן בזה, אינו מבין בדעת שלמה, ורק באמונה יאמר זאת.

(בית קלם, עמודים יז - יח).

"עיקר הריסת האדם" לפי ר' שמחה זיסל, היא קבלת המסורת כפי שהיא, ללא בחינתה ובירורה. בעל המוסר, לפי ר' שמחה זיסל, אמור לבסס את אמונתו על שכנוע עצמי וודאות פנימית, ולא להסתפק בהסתמכות בלעדית על המסורת. גם אותם נושאים שאינם צריכים ראייה מרוב פשטותם וודאותם, דורשים התבוננות כדי להגיע לכדי שכנוע פנימי ביחס אליהם. אם כן, מדוע יש צורך במסורת? האם לא היה עדיף שכל אחד יברר לעצמו את דרך האמת? ר' שמחה זיסל מתמודד עם שאלה זו, תוך התייחסות לעמדת הפילוסופים:

מצינו יסוד אצל הפילוסופים הבא ללמוד חכמת פילוסופיא אומרים לו: השלך מעליך כל מה ששמעת עד היום והתחל לחקור בשכלך. וזה סותר לכל פינות התורה כי יסוד הדת על קבלה. אבל יש ג"כ מקום לזה אלא שהם מחליפים החמרא - אין מכוונים המקום⁸...

1 ר' שמחה זיסל ז"ל, "הסבא מקלם", מגדולי תלמידיו של ר' ישראל סלנטר, מייסד אסכולת "קלם" ומהדמויות הבולטות בתנועת המוסר.

2 הכוונה היא, כנראה, למנהג לאכול מצה שמורה לא רק במצות החובה שאוכלים בליל הסדר, אלא בכל הפסח.

3 הכוונה כאן היא לאיסור חדש בחו"ל (בארץ ישראל מדובר באיסור גמור).

4 מה שאין כן.

5 כלומר "רצוני לומר".

6 בעזרת ה'.

7 גם כן.

8 פירוש המשפט: שיש צד אמת בדבריהם, אלא שהם מחליפים את המונחים ומשתמשים בהם בהקשר לא נכון. פירוש המילה "חמרא" בארמית הוא גם יין וגם חמור, וצריך להבין תמיד מתוך ההקשר על

שבתוכה גדל, ולהגיע בעצמו אל אמונת הייחוד. היות ואברהם אבינו מצא את דרך האמת בעצמו, הוא היה בבחינת "יתד בל תמוט", ושום כוח לא יכול היה להטות אותו מאמונתו.

ואחרי כי ראה השי"ת¹⁴ שמבקש האמת לקח לו לעצמו וקרב אותו לו ית' והבין ידיעתו ית' יותר מטבע אנושי. שאתה חונן לאדם דעת גם לעכו"ם, אבל לו למד חכמה מפיו ית' להשיג גדולתו ורוממותו הרבה יותר מטבע אנושי.

הקב"ה ראה שאברהם אבינו הגיע מצידו לוודאות מוחלטת באמצעות בירור וחקירה שכלית, ולכן ה' זיכה אותו בהשגת אלוקות מעבר למה שבן אנוש יכול להשיג.

ר' שמחה זיסל לא כותב במפורש כיצד הוא מפרש את הפסוק מתחילת הפרשה שבו הוא פתח את השיחה, אבל לאור הדברים שנאמרו במהלך השיחה ניתן לשער מהו פירושו של ר' שמחה זיסל לפסוק. הפסוק פותח בקריאה אלך האלוקית לאברהם אבינו "לך לך". משמעות הקריאה "לך לך", לפי ר' שמחה זיסל, היא "לך עם עצמך" - מטרת ההליכה היא להגיע לוודאות פנימית באמת של הדברים. המשכו של הפסוק מבטא את ההנהגה האלוקית כלפי אברהם אבינו שמגיע בהליכתו לוודאות אנושית: "ואעשך לגוי גדול ואגדלה שמך והיה ברכה" - הקב"ה מנשא ומרומם את אברהם אבינו מעבר לגבולות ההשגה האנושית.

אם כן, ר' שמחה זיסל למד שני מסרים מן הפסוק הראשון בפרשה:

1. "לך לך" - על האדם לבסס את עולמו הדתי על וודאות אישית, כמו אברהם אבינו.
2. "ואעשך לגוי גדול" וכו' - כאשר אדם עושה את המוטל עליו בהתאם ליכולתו, הקב"ה פורץ עבורו את גבולות היכולת האנושית ומזכה אותו בדברים שמעבר ליכולת ההשגה הטבעית.

ונבערה דעת הפילוסופים האומרים השלך מעליך שמועתך ששמעת. אבל אדרבה נחזיק בחבלי הקבלה ואח"כ נתחכם להבין זאת בשכלנו היטב. כי מי שיועד שמזו הסוגיא דרך אחת לפניו להביא ראיה כי "תקפו כהן מוציאין מידו"⁹, קל לו לעמוד על הדבר, ממי שאומרים לפניו תשכיל מזו הסוגיא אחד מב' דרכים: תקפו כהן מוציאין מידו או אין מוציאין. וכן בזה מי שיועד כי העולם מחודש וה' אחד, מן הקבלה, נקל לו יותר להבין הראיות האמיתיות על זה.

(בית קלם, עמודים כ"ב - כ"ג).

בניגוד לפילוסופים, שטוענים שיש להשתמש באינטלקט בלבד ללא מסורת כלל, ר' שמחה זיסל סובר שיש לקבל את המסורת ולהשתמש באינטלקט כדי לאמת את המסורת. מעלתה של המסורת היא הכוונתנו למרחב בו נוכל להגיע לוודאות אישית ולמצוא את נקודת האמת.

בהמשך השיחה שבה פתחנו, ר' שמחה זיסל חוזר לפרשת השבוע ולדמותו של אברהם אבינו:

והנה אברהם אבינו ע"ה¹⁰ לא היה בו מתחילתו בתור כח עצמי פנימי גורם ודוחפו בו לצדקות וחסידות, רק כח הארת החכמה והשכלת אמת פילוסופית טהורה וזכה, כי הלא גדל אצל עובד ע"ז תרח אביו, ורק רצה לחפש דרך לפניו שיהיה לו טוב באמת, והבין כי מה שאנשי העולם סוברים במונחי דעתם שהוא טוב, אינו טוב לאור האמת. ולכן אברהם אבינו ע"ה חקר ויגע מהו הטוב האמיתי הקיים לאדם לאחוז בו למען טובתו לו באמת, ולא בשביל לצאת ידי אדיקותו וחסידותו, כי הלא גדל בבית תרח אביו. והנה התחיל להתבונן כי בנין העולם בע"כ¹¹ במכוון מהמכוין... ולכן הבין כי תכלית ההטבה לאדם המשכיל לאחוז בו וללכת בדרכיו ולעשות רצונו ית'¹² ובה ידבק עצמו במקור החיים ובמקור הטוב והנעימות. כי החקירה הזאת מחייבת לו ית' שלמות ונעימות. ועוז וחדוה במקומו ובה היה יתד בל תמוט לאאע"ה¹³ שלא יזוז ממנו ית'.

ייחודו של אברהם אבינו היה בכך שהוא סלל את דרך האמונה. הוא גילה בעצמו את מציאות אלוקים, ופילס בעצמו דרכים להשיג קרבת אלוקים. אברהם אבינו הצליח להתנער מהתפיסות האליליות של תרח אביו והחברה

איזה חמרא מדובר. כך גם הפילוסופים - הם צדקו בדרישתם לביור אינטלקטואלי, אבל הם לא העמידו את הדרישה בהקשר מתאים, כפי שמתבאר בהמשך.

- 9 בבא מציעא ו:.
- 10 עליו השלום.
- 11 בעל כרחנו.
- 12 יתברך.
- 13 אברהם אבינו עליו השלום.

* ..... *
 * כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולנחמיה רענן, תשע"ג *
 * נערך על ידי צוות בית המדרש הוירטואלי *
 * ..... *
 * בית המדרש הוירטואלי (V.B.M) ע"ש ישראל קושיצקי שליך *
 * ישיבת הר עציון *
 * The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *
 * <http://www.etzion.org.il/vbm> האתר בעברית: *
 * <http://www.vbm-torah.org> האתר באנגלית: *
 * ..... *
 * משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שוחה 5 *
 * דוא"ל: office@etzion.org.il *
 * ..... *